
ԱՄՓՈՓԻՉ ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄՆԵՐ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԷՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ

- Հետազոտության արդյունքները ՀՀ 778,667 տնային տնտեսությունների վրա տարածելիս ստացվում է, որ 2002-2005 թթ. աշխատանքային միգրացիայի գործընթացին մասնակցած տնային տնտեսությունների բացարձակ թիվը կազմում է 95,000-122,000 կամ ընդհանուր տնային տնտեսությունների 12.2-15.6%-ը: Դեպքերի ճնշող մեծամասնությունում (78%) ընտանիքի անդամներից միայն մեկն է մեկնել արտասահման աշխատելու: Ընտանիքների 15.4%-ը ունեցել է 2 աշխատանքային միգրանտ և միայն 6.6%-ն է ունեցել 3 կամ ավելի միգրանտ:
- Հետազոտության արդյունքների համաձայն, վերջին երեք տարիների ընթացքում Հայաստանից մեկնած աշխատանքային միգրանտների բացարձակ թիվը կազմում է 116,000 – 147,000 մարդ կամ ՀՀ մշտական բնակչության 3.6-4.6%-ը: Այլ կերպ ասած, 2002-2005 թթ. աշխատանքային միգրացիայի գործընթացում ներգրավված է եղել Հայաստանի տնտեսապես ակտիվ բնակչության 7.3 - 9.2 %-ը: Արդյունքները թույլ են տալիս ենթադրել, որ անցած երեք տարիների ընթացքում Հայաստանից մեկնած միգրանտներից 73,500-93,000-ը (2005թ.-ի մարտ ամսվա դրությամբ) վերադարձել էին, իսկ 42,500-53,800-ը գտնվում էին արտերկրում:
- Աշխատանքային միգրացիայում տնային տնտեսությունների ներգրավվածության ամենաբարձր ցուցանիշը գրանցվել է Շիրակում և Լոռիում, որտեղ համապատասխանաբար յուրաքանչյուր երրորդ և յուրաքանչյուր հինգերորդ տնային տնտեսություն ներառված է աշխատանքային միգրացիայի գործընթացում: Միգրացիոն միջին ակտիվություն է գրանցվել Գեղարքունիքում, Կոտայքում, Արարատում, Վայոց Ձորում և Երևանում, իսկ ամենացածրը՝ Արագածոտնում, Սյունիքում, Տավուշում և Արմավիրում: Սակայն ըստ միգրացիայի փաստացի ակտիվության (բնակչության ընդհանուր թվի մեջ աշխատանքային միգրանտների տոկոսի) մարզերի դասավորությունը միանգամայն այլ է: Այլ մարզերի համեմատ միգրացիայի ամենաբարձր տեմպը արձանագրվել է Շիրակում, Լոռիում, Երևանում, Գեղարքունիքում և Կոտայքում:

- Հետազոտությունն արձանագրել է, որ քաղաքներից աշխատանքային էմիգրացիայի տեմպը գրեթե երկու անգամ բարձր է, քան գյուղերից: Ընդ որում, միգրացիոն ամենաբարձր ակտիվությունը գրանցվել է Լոռու, Գեղարքունիքի և Շիրակի քաղաքային բնակավայրերում, իսկ ամենացածրը՝ Արմավիրի գյուղական համայնքներում:

ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐԸ

- Աշխատանքային միգրանտների կողմից ամենահաճախն ընտրվող ուղևորության երկիրը եղել և մնում է Ռուսաստանը. վերջին երեք տարիների ընթացքում առնվազը մեկ անգամ այս երկիր է այցելել հարցված աշխատանքային միգրանտների 87.6%-ը: Եթե վերածենք այս տվյալը բացարձակ թվի, կատանանք, որ 2002-2005 թթ. ընթացքում ՀՀ 87,600-143,600 քաղաքացի մեկնել է աշխատելու Ռուսաստանի Գաշնությունում:
- Ընդհանուր առմամբ աշխատանքային միգրանտների 90.1%-ը աշխատել է ԱՊՀ երկրներում, ներառյալ (բացի Ռուսաստանից) Ուկրաինան (2.2%) և Գազախստանը (0.3%): Մոտ 12,000 աշխատանքային միգրանտ մեկնել է ԵՄ երկրներ (հիմնականում Ֆրանսիա) և ԱՄՆ:

ՄԻԳՐԱՆՏՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼ-ԺՈՂՈՎԲԱԳՐԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

- Ըստ հետազոտության արդյունքների, աշխատանքային միգրանտների 85.9%-ը տղամարդիկ են, իսկ 14.1%-ը՝ կանայք: Ընդ որում, տղամարդ միգրանտների տոկոսը ՀՀ 15 տարեկանից բարձր արական բնակչության մեջ կազմում է 9.2%, մինդեռ կանանց դեպքում այն 7 անգամ փոքր է (1.3%): Այս արդյունքների տարածումն ընդհանուր բնակչության վրա, թույլ է տալիս գնահատել տղամարդ և կին միգրանտների բացարձակ թիվը 2002-2005 թթ.՝ 92,000-118,000 տղամարդ և 11,300-22,300 կին: Եթե այս թիվը տարածենք ոչ թե ողջ բնակչության, այլ միայն նրա տնտեսապես ակտիվ հատվածի վրա, ապա կստանանք, որ աշխատանքային միգրանտ է տնտեսապես ակտիվ տղամարդկանց 10.9-14.0%-ը և կանանց 1.5-3.0%-ը:
- Աշխատանքային միգրանտների ճնշող մեծամասնությունը 21-50 տարեկան է: Ընդ որում մեծամասնություն են կազմում 41-50 տարեկանները: Վերլուծությունը ցույց է տալիս միգրացիոն ակտիվության հաստատուն աճ՝ սկսած 21 տարեկանից, որն իր գագաթնակետին է հասնում 46-50 տարիքային խմբում: Այս տարիքի յուրաքանչյուր վեցերորդ հայ վերջին երեք տարիների ընթացքում ներառված է եղել աշխատանքային միգրացիայի գործընթացում: 51 տարեկանից հետո՝

գրեթե բոլոր հաշորդող տարիքային խմբերում, միգրանտների տոկոսը երկու անգամ նվազում է:

- Միգրանտների ճնշող մեծամասնությունն ամուսնացած է և դեպքերի մեծամասնությունում միգրանտը կամ ընտանիքի գլխավորն է (տղամարդ) կամ նրա որդին:
- Աշխատանքային միգրանտների մեծամասնությունն ունի միջնակարգ կամ միջին մասնագիտական կրթություն: Միգրանտների մոտ 1/5-ն ունի բարձրագույն կամ հետբուհական կրթություն:

ՁԲԱԴՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

- Աշխատանքային միգրանտների մոտավորապես կեսը, նախքան իրենց առաջին ուղևորությունն արտասահման, ներառված է եղել եկամտաբեր գործունեության մեջ: Ընդ որում, նրանց 64.6%-ն ունեցել է մշտական աշխատանք, իսկ 35.4%-ը՝ պատահական աշխատանք: Սա թույլ է տալիս ենթադրել, որ յուրաքանչյուր երկրորդ աշխատանքային միգրանտի դեպքում աշխատանքային միգրացիան պայմանավորված չի եղել աշխատատեղի բացակայությամբ:
- Հարցման համաձայն՝ միգրանտների 80.3%-ը, նախքան միգրացիան, Հայաստանում վաստակել է ամսեկան մինչև 100 ԱՄՆ դոլար: Միգրանտների 15.5%-ը ստանում էր ամսեկան 100-200 ԱՄՆ դոլար և միայն 4.2%-ի ամսեկան վաստակն է գերազանցել 200 դոլարը: Միգրանտների հաշվարկված միջին ամսեկան եկամուտը Հայաստանում կազմում էր 97.5 ԱՄՆ դոլար:

ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

- Միգրանտներից քչերն են նախքան արտասահման մեկնելը կոնկրետ պայմանավորվածություն ունեցել աշխատանքի բնույթի, վարձատրության չափի և կացարանային պայմանների վերաբերյալ: Յուրաքանչյուր երկրորդ միգրանտ պատկերացում չի ունեցել աշխատավարձի մասին, յուրաքանչյուր երրորդը չի իմացել, թե ինչպիսի աշխատանք պետք է կատարի և յուրաքանչյուր չորրորդը պայմանավորվածություն ձեռք չի բերել անգամ կացարանային պայմանների վերաբերյալ:
- Հետազոտության արդյունքները թույլ են տալիս փաստել, որ աշխատանքային միգրացիան հիմնականում սեզոնային երևույթ է: Միգրանտների մեծամասնությունը երկրից հեռանում է գարնան սկզբին կամ վերջին և վերադառնում է Հայաստան աշնան վերջին կամ ձմռան սկզբին:

- Աշխատանքի և աշխատավարձի մասին սահմանափակ ինֆորմացիայի պատճառով, միգրանտների զգալի մասը (40.3%) ընդհանրապես չէր պլանավորել վերջին աշխատանքային ուղևորության տևողությունը: Նրանք, ովքեր կարողացել են կանխատեսել իրադրությունը, հիմնականում պլանավորել էին մնալ ուղևորության երկրում 6-12 ամիս: Փոքրաթիվ են այն միգրանտները, ովքեր պլանավորել էին երկրում մնալ 3 ամսից պակաս կամ 1 տարուց ավել: Ստացված տեղեկություններով կարող ենք մոտարկել, որ ուղևորության միջին պլանավորված տևողությունը 8 ամիս է եղել, իսկ փաստացի տևողությունը՝ փոքր-ինչ ավելի երկար՝ 9 ամիս:

ՋԲԱՂՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԵԿԱՄՈՒՏՆ ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐՈՒՄ

- Միգրանտների մեծամասնությունն սկսել է աշխատել գրեթե անմիջապես կամ երկիր ժամանելուն հաջորդող 30 օրվա ընթացքում: Միգրանտների 9.1%-ը աշխատանք է գտել 1-3 ամսում և միայն 2.9% դեպքերում աշխատանքի տեղավորվելը պահանջել է ավելի երկար ժամանակ:
- Ուղևորության երկրում միգրանտների աշխատանքը մեծամասամբ պատահական բնույթ է կրել: Աշխատանքային միգրանտների զբաղվածության ամենատարածված ոլորտը շինարարությունն է՝ 2/3-ը աշխատում էին այս բնագավառում: Հաջորդ, թեև 6 անգամ ավելի հազվադեպ նշված ոլորտներն են առևտուրը, հասարակական սնունդը և ծառայությունները:
- Միգրանտների աշխատանքային օրվա միջին տևողությունը 10.5 ժամ է: Միգրանտների մեծամասնությունն աշխատել է լրիվ աշխատանքային դրույքով (8-10 ժամ), կամ 12-ժամյա հերթափոխով, 5.6%-ը աշխատել է ոչ լրիվ դրույքով (1-7 ժամ) իսկ 8.0%-ը՝ օրական 12 ժամից ավելի: Աշխատանքային միգրանտներից միայն 43.9%-ն է ունեցել կանոնավոր հանգստյան օրեր: 22.5%-ին հանգստյան օրեր են տրամադրել հազվադեպ, իսկ յուրաքանչյուր չորրորդ միգրանտ ընդհանրապես հանգստյան օր չի ունեցել:
- Աշխատանքային միգրանտների միայն 11.5%-ն է գործատուների հետ գրավոր պայմանագիր կնքել, իսկ ճնշող մեծամասնության դեպքում (72.3%) գործատուների հետ հարաբերությունները հիմնված են եղել բանավոր պայմանավորվածության վրա: Ավելին, միգրանտների 11.9%-ը խոստովանել է, որ աշխատանքային հարաբերությունները ոչ մի ձևով կանոնակարգված չեն եղել (նույնիսկ բանավոր համաձայնությամբ), և հետևաբար կողմերը միմյանց հանդեպ որևէ պարտավորություններ չունեին:

- Ուղևորության երկրում միգրանտների միջին ամսեկան եկամուտը կազմել է 410 ԱՄՆ դոլար, ընդ որում, նվազագույնը 100 և առավելագույնը՝ 1500 դոլար:

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄՆԵՐ

- Հարցվողների 18.8%-ը հավաստում է, որ իրենց միգրանտ հարազատները երբեք տնային տնտեսությանը գումար չեն ուղարկել: Այն միգրանտների մեծամասնությունը, ովքեր իրենց ընտանիքին ֆինանսապես աջակցելու ուղիներ այնուամենայնիվ գտել են, իրենց վերջին այցի ընթացքում գումար են ուղարկել 2-6 անգամ:
- Միգրանտների մեծամասնությունը (70.9%) առաջին անգամ կարողացել է ընտանիքին գումար ուղարկել մեկնելուց հետո 2 ամսվա ընթացքում: Յուրաքանչյուր հինգերորդ միգրանտ իր առաջին տնտեսումն ուղարկել է 3-6 ամսվա ընթացքում և միգրանտների միայն 4.6%-ն է առաջին անգամ դրամական փոխանցում կատարել ավելի քան 6 ամսից հետո: Հարցման արդյունքում գրանցված միջին ժամանակահատվածը 2.4 ամիս է:
- Դրամական փոխանցումների ամենատարածված եղանակը բանկային փոխանցումն էր. արտասահման իրենց վերջին ուղևորության ընթացքում միգրանտների 84.8%-ը օգտվել է բանկային ծառայություններից: Ի հակակշիռ՝ տնային տնտեսությունների միայն 21.0%-ն է կանխիկ գումար ստացել այլ անձանց միջոցով:
- Հարցման արդյունքերի համաձայն, վերջին ուղևորությունից յուրաքանչյուր միգրանտի ուղարկած/բերած միջին գումարն ընդհանուր առմամբ կազմել է 1540 ԱՄՆ դոլար:
- Եթե բազմապատկենք հաշվարկված 1540 ԱՄՆ դոլարը վերջին 3 տարիների ընթացքում յուրաքանչյուր միգրանտի կատարած ուղևորությունների միջին թվով (1.8), ապա յուրաքանչյուր տնային տնտեսության ստացած միջին եկամուտը կազմել է 2772 ԱՄՆ դոլար: Սա թույլ է տալիս գնահատել 2002-2005 թթ. միջև ընկած ժամանակահատվածում եթե ոչ ճշրիտ, ապա գոնե նվազագույն ֆինանսական ներհոսքը Հայաստան՝ աշխատանքային միգրացիայի շնորհիվ. 260-330 միլիոն ԱՄՆ դոլար՝ կախված միգրանտների բացարձակ թվից (չհաշված «անհաջող» ուղևորությունների 18.8%-ը), կամ տարեկան միջինում 100 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒՂԵՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԿՐՈՒՄ

- Հարցվողների կողմից նշված խնդիրները կարելի է բաժանել 3 խմբի. ա) բյուրոկրատական խնդիրներ (ժամանակավոր գրանցման գործընթաց, ուսուցանողական կողմից կաշառքի պահանջ, փաստաթղթերի հաճախակի ստուգում), բ) խնդիրներ՝ կապված աշխատանքի հետ (աշխատանք գտնելու դժվարություններ, նախապես պայմանավորվածից քիչ վարձատրություն), և գ) պետական մարմինների և տեղի բնակչության բացասական վերաբերմունք:
- 51-65 տարեկան միգրանտների մեծ մասը խնդիրներ է ունեցել՝ կապված աշխատանքի հետ, իսկ ավելի երիտասարդ միգրանտները հաճախակի հանդիպել են բյուրոկրատական խոչընդոտների:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՄԻԳՐԱՑԻԱՅԻ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ ԵՎ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ

- Հետազոտության արդյունքները վկայում են, որ աշխատանքային միգրացիայի հիմնական պատճառները Հայաստանում աշխատանքի հետ կապված հիմնախնդիրներն են (96.9%): Այդ թվում, հարցվողների 51%-ը նշել է աշխատատեղերի բացակայությունն առհասարակ, 43.0%-ը՝ բավարար վարձատրվող աշխատատեղերի պակասը, իսկ 2.9 %-ը՝ իրենց մասնագիտությամբ աշխատատեղերի բացակայությունը:
- Հարցվողների մեծամասնությունը կարծում է, որ իրենց ընտանիքի անդամների ժամանակավոր աշխատանքն արտասահմանում դրականորեն է անդրադառնում ընտանիքի ֆինանսական և բարոյաև հոգեբանական մթնոլորտի վրա: Փոքր-ինչ բացասական է հասարակական կապերի վրա ազդեցությունը, սակայն ընտանիքի կառուցվածքի վրա աշխատանքային միգրացիան ոչ մի ազդեցություն չունի:

ՆԵՐՔԻՆ ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ՊՈՏԵՆՑԻԱԼԸ (ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ 2005 Թ.-Ի ՀԱՄԱՐ)

- Հետազոտված տնային տնտեսությունների անդամների 5.1%-ը կցանկանային փոխել իրենց ներկայիս բնակավայրը՝ ՀՀ-ի մեկ այլ բնակավայրում, հիմնականում Երևանում (3.0%), ապրելու և աշխատելու համար: Տնային տնտեսությունների անդամների 1.3%-ը ծրագրել է տեղափոխվել արդեն իսկ 2005 թ.-ին, ընդ որում նրանց գրեթե կեսը (0.6%) տեղափոխվելու է Երևան: Բացարձակ թվի վերածելով՝ սա նշանակում է, որ Հայաստանի շրջանների մոտավորապես 13,000 բնակիչներ այս տարի ամենայն հավանականությամբ կհաստատվեն Երևանում: Ըստ հարցման արդյունքների, միգրացիոն հոսքը դեպի Երևան հիմնականում կձևավորեն մայրաքաղաքին մոտ գտնվող շրջանների՝ Արագածոտնի,

Արարատի և Կոտայքի բնակիչները (66.7%), իսկ ավելի փոքր մաս կկազմեն աղետի գոտու՝ Լոռու և Շիրակի բնակիչները (33.3%):

ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻԳՐԱՑՈՆ ՊՈՏԵՆՑԻԱԼԸ (ԿԱՆԽԱՏԵՍՈՒՄ 2005 Թ.-Ի ՀԱՄԱՐ)

- Ընդհանուր առմամբ, ըստ մեր կանխատեսումների, 2005 թ.-ին հանրապետությունից՝ արտասահմանում իրենց բախտը փորձելու նպատակով կմեկնի 105,000-140,000 աշխատանքային միգրանտ (ՀՀ մշտական բնակչության 3.3-4.3%-ը): Բացի այդ, ՀՀ մշտական բնակչության 0.5-0.9%-ը (կամ 6,000-30,000 մարդ) ծրագրում է արտերկիր մեկնել մշտական բնակության: Այսպիսով, աշխատանքային միգրանտները կկազմեն արտաքին միգրացիոն հոսքի 87%-ը:
- Ամենայն հավանականությամբ, միգրանտների սեռատարիքային կառուցվածքը կլինի նույնը, ինչ գրանցվել է 2002-2005 թթ.-երին: Արտասահմանում աշխատել պլանավորողների 88.4%-ը տղամարդիկ են, 11.6%-ը կանայք: Միգրանտների մեծամասնությունը (73.5%) կլինի 25-54 տարեկան: Ի տարբերություն աշխատանքային միգրանտների, մշտական բնակության մեկնողների տարիքը հիմնականում 45-ից բարձր է, և նրանց մեծամասնությունը կանայք են:

ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Աննա Մինասյանը, սոցիոլոգիայի և կոնֆլիկտաբանության մագիստրոս, մասնագիտանում է սոցիոլոգիական հետազոտությունների և սոցիալական ճարտարագիտության բնագավառներում: Նրա մասնագիտական հետաքրքրությունների շրջանակն ընդգրկում է հասարակական կառուցվածքի և դինամիկայի, հասարակական արժեքների և վերաբերմունքի, ինչպես նաև միջազգային հարաբերությունների հիմնահարցերը: Ա. Մինասյանը, Առաջադեմ սոցիալական տեխնոլոգիաների ՀԿ հիմնադիրներից մեկն է և ներկայիս նախագահը:

Բլանկա Հանչիրվան, միջազգային հարաբերությունների գծով գիտությունների թեկնածու, մասնագիտանում է կիրառական հետազոտությունների բնագավառում: Նրա մասնագիտական փորձը ներառում է հետկոնֆլիկտային տրանսֆորմացիայի, անվտանգության, ժողովրդավարացման և անցումային շրջանի հիմնախնդիրները: Նա աշխատել է Պրահայի Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտում, իսկ այժմ ԵԱՀԿ երևանյան գրասենյակի Ժողովրդավարացման ծրագրի պատասխանատուն է:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ԷՄԻԳՐԱՑԻԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ 2002-2005 ԹԹ.

ՏՆԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՍՈՑԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ

Աննա Մինասյան, Բլանկա Հանչիրվան
